

АНОТАЦІЯ

Кузь Т. В. Адміністративно-правове регулювання державної реєстрації актів цивільного стану в Україні. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081-Право. – Західноукраїнський національний університет, Тернопіль, 2024.

У дисертаційній роботі вирішено ряд актуальних наукових завдань, які були зумовлені тим, що на сучасному етапі розвитку країни пріоритетом визнано дотримання конституційних норм і забезпечення прав та свобод людини і громадянина, а також нормативно встановлений, оптимізований і зрозумілий порядок надання адміністративних послуг. Тому з'ясування поняття, сутності, ознак, структури та правового регулювання реєстрації актів цивільного стану стало неможливим без звернення до теоретичних напрацювань як вітчизняних, так і зарубіжних науковців щодо державного регулювання адміністративних процедур, їх основних видів, стадій та особливостей реалізації. У зв'язку з цим досліджено історію розвитку законодавства в питанні реєстрації актів цивільного стану та визначено тенденції сучасної доктрини адміністративно-правового регулювання у цій сфері, в тому числі, проаналізовано міжнародну практику правового забезпечення реєстрації актів цивільного стану. На основі комплексного дослідження поняття та видів процедур державної реєстрації актів надано оцінку результативності їх проведення та розроблено практичні рекомендації щодо удосконалення законодавства про державну реєстрацію актів цивільного стану в Україні.

З метою розв'язання зазначених наукових завдань реалізовано комплекс наукових підходів, моделей, механізмів, принципів вдосконалення процесу надання адміністративних послуг у сфері державної реєстрації актів цивільного стану з дотриманням спеціальної адміністративної процедури реєстрації, що передбачає розширення кола суб'єктів, уповноважених

здійснювати державну реєстрацію актів цивільного стану, зокрема, шляхом залучення нотаріусів та органів місцевого самоврядування, а також цифровізації зазначених адміністративних послуг, у зв'язку із постійним розвитком нових форм суспільних правовідносин, впровадженням електронного урядування та введенням в Україні режиму воєнного стану.

Отримані під час наукового дослідження результати свідчать про досягнення мети наукового пошуку, вирішення поставлених завдань.

Подано та обґрунтовано авторське бачення закономірностей розвитку законодавства про державну реєстрацію актів цивільного стану, де виділено три етапи: початковий, радянський, сучасний.

Запропоновано впровадження інституту адміністративно-правового супроводу державної реєстрації актів цивільного стану, як комплексного міжгалузевого інституту. При цьому визначено, що адміністративно-правовий супровід – це процес встановлення наукових засад, принципів та механізмів конкретного керуючого впливу, а також правових засад, правил, форм, методів та прийомів, що визначають порядок та процесуальні засади державно-управлінської діяльності та її результативності; є способом організації правового регулювання за допомогою закріплення норм, що встановлюють детальний та поетапний порядок діяльності органів державної влади та державних службовців у процесі реалізації їх владних повноважень.

Сформульовано авторське визначення категорії «адміністративна процедура реєстрації актів цивільного стану», під якою вбачається сукупність адміністративно-процесуальних дій, що забезпечують вирішення індивідуальних реєстраційних справ щодо дій та подій життя людини, які можуть вплинути на виникнення, зміну або припинення її прав та обов'язків, здійснюються уповноваженими органами у сфері виконавчої діяльності, що виражається у санкціонуванні, офіційному визнанні за певними суб'єктами прав та правового статусу.

Удосконалено науковий підхід щодо виокремлення ознак адміністративної процедури державної реєстрації актів цивільного стану,

зокрема такі як: реалізація компетенції відповідних органів державної виконавчої влади, розгляд та вирішення індивідуальних адміністративних справ у сфері державної реєстрації актів цивільного стану, прийняття актів цивільного стану, що передбачає видачу відповідних свідоцтв про державну реєстрацію.

Розроблено положення про те, що адміністративні процедури реєстрації актів цивільного стану є неюрисдикційними, тобто такими, що носять позитивний характер, ініціюються заявником шляхом подання заяви встановленого зразка до відповідного адміністративного органу.

Обґрунтовано зміст презумпцій батьківства та материнства та особливості їх правозастосування у чинному міжнародному та вітчизняному законодавстві, а також процедуру спростування таких презумпцій.

Доведено, що державна реєстрація визначення походження дитини від батьків є юридичною процедурою, яка забезпечує реалізацію і захист цивільних, сімейних, соціальних та спадкових прав та дає змогу як дитині, так і її матері, батькові користуватися усіма гарантованими можливостями та пільгами. Визначення походження дитини може відбуватися як в адміністративному порядку так і в судовому, залежно від факту народження дитини в шлюбі чи поза ним та волевиявлення батьків щодо визнання такої дитини.

Виокремлено особливості процедури добровільного визнання батьківства щодо дитини, яка народилася у батьків, які не перебувають у шлюбі між собою. Зокрема встановлено, що подання спільної заяви батьками про визнання батьківства є позасудовим (адміністративним) способом підтвердження походження дитини, що полягає у вираженні волевиявлення особи, яка вважає себе батьком.

Досліджено державну реєстрацію народження, що є заявною адміністративною процедурою з визначеним терміном її здійснення – не пізніше одного місяця з дня народження дитини. За загальним правилом державна реєстрація народження проводиться органами ДРАЦС за місцем

народження дитини або за місцем проживання її батьків або одного із них, проте під час воєнного стану запроваджена повна екстериторіальність, що передбачає можливість звернення до будь-якого органу в системі органів ДРАЦС.

Акцентовано увагу на тому, що станом на сьогодні законодавством закріплено позасудовий порядок встановлення факту народження та смерті на тимчасово окупованих територіях, який передбачає, що заяви про реєстрацію повинні прийматися до розгляду органами ДРАЦС за наявності у заявників документів, що є підтвердженням цих юридичних фактів, навіть, якщо ці документи видані окупаційною владою. У разі відмови органу ДРАЦС здійснити державну реєстрацію зазначених актів цивільного стану, така відмова повинна розцінюватися як бездіяльність органу влади та може бути оскаржена в порядку адміністративного судочинства.

Обґрунтовано необхідність впровадження в діючому законодавстві принципу екстериторіальності, що полягає у можливості подання заяв про реєстрацію актів цивільного стану, а також заяв про поновлення або анулювання актових записів цивільного стану до будь-якого суб'єкта надання зазначених послуг на території України за бажанням заявника.

Виокремлено особливості адміністративної процедури державної реєстрації шлюбу в період воєнного стану, що характеризуються скороченням термінів розгляду заяви про шлюб, можливістю подання заяв онлайн та через представника та проведенням реєстрації шлюбу в режимі відео конференції.

Запропоновано надати повноваження щодо реєстрації шлюбу та його розірвання органам місцевого самоврядування та нотаріусам незалежно від місця перебування наречених або ж подружжя чи одного з них за їх власним вибором.

Обґрунтовано необхідність щодо надання повноважень Державній міграційній службі в питанні державної реєстрації зміни статі, а також запровадження пілотного проекту щодо реєстрації зміни імені органами ДМС з метою утвердження принципів сервісної держави та забезпечення

впровадження євроінтеграційних процесів у сфері надання адміністративних послуг щодо державної реєстрації актів цивільного стану.

Досліджено зарубіжний досвід адміністративно-правового регулювання та доведено, що усі іноземні країни, залежно від встановленої законодавством форми укладення шлюбу, можна розділити на три групи: 1) шлюб реєструється виключно в органах державної влади; 2) шлюб реєструється органами державної влади та релігійними громадами; 3) шлюб реєструється виключно в релігійній формі.

Зазначено, що з метою удосконалення та розвитку інституту державної реєстрації цивільного стану, а також ефективного функціонування органів державної реєстрації цивільного стану в Україні важливим є врахування особливостей історичного розвитку країни, формування правової системи, звичаєвого права; актуальним є також звернення уваги на досвід зарубіжних країн у сфері реформування системи державної реєстрації актів цивільного стану.

Підкреслено, що в період воєнного стану потребують вдосконалення та внесення змін всі адміністративні процедури у сфері державної реєстрації актів цивільного стану.

Ключові слова: адміністративна процедура, адміністративні послуги, адміністративний супровід, електронні публічні послуги, децентралізація, електронне урядування, цифровізація, процедура реєстрації, державна реєстрація актів цивільного стану, акти цивільного стану, реєстрація шлюбу, розірвання шлюбу, народження, батьківство.

SUMMARY

Kuz T. V. Administrative and legal regulation of state registration of acts of civil status in Ukraine. – Qualifying scientific work on manuscript rights.

Dissertation for the Doctor of Philosophy degree in specialty 081 – Law. – West Ukrainian National University, Ternopil, 2024.

In the dissertation work, a number of topical scientific tasks were solved, which were caused by the fact that at the current stage of the country's development, the priority is recognized to comply with constitutional norms and ensure the rights and freedoms of a person and a citizen, as well as a normatively established, optimized and understandable procedure for the provision of administrative services. Therefore, the clarification of the concept, essence, features, structure and legal regulation of registration of acts of civil status became impossible without referring to the theoretical works of both domestic and foreign scientists regarding the state regulation of administrative procedures, their main types, stages and features of implementation. In this regard, the history of the development of legislation on the issue of registration of civil status acts was studied and the trends of the modern doctrine of administrative and legal regulation in this area were determined, including the international practice of legal support for the registration of civil status acts was analyzed. On the basis of a comprehensive study of the concept and types of procedures for state registration of acts, an assessment of the effectiveness of their implementation was provided and practical recommendations were developed for improving the legislation on state registration of acts of civil status in Ukraine.

In order to solve the specified scientific tasks, a complex of scientific approaches, models, mechanisms, and principles of improving the process of providing administrative services in the field of state registration of civil status acts was implemented in compliance with a special administrative registration procedure, which provides for the expansion of the range of subjects authorized to carry out state registration of acts civil status, in particular, through the involvement of notaries and local self-government bodies, as well as digitalization of the specified administrative services, in connection with the constant development of new forms of social legal relations, the introduction of electronic governance and the introduction of martial law in Ukraine.

The results obtained during scientific research testify to the achievement of the goal of scientific research and the solution of the set tasks.

The author's vision of the development patterns of legislation on state registration of civil status acts is presented and substantiated, where three stages are distinguished: initial, Soviet, modern.

It is proposed to implement the institute of administrative and legal support of the state registration of civil status acts as a complex interdisciplinary institute. At the same time, it is determined that administrative and legal support is the process of establishing scientific principles, principles and mechanisms of specific managerial influence, as well as legal principles, rules, forms, methods and techniques that determine the order and procedural principles of state management activity and its effectiveness; is a way of organizing legal regulation by establishing norms that establish a detailed and step-by-step procedure for the activities of state authorities and civil servants in the process of exercising their authority.

The author's definition of the category «administrative procedure for registration of civil status acts» is formulated, which includes a set of administrative and procedural actions that ensure the resolution of individual registration cases regarding the actions and events of a person's life that may affect the emergence, change or termination of his rights and obligations, are carried out by authorized bodies in the field of executive activity, which is expressed in sanctioning, official recognition of certain subjects of rights and legal status.

The scientific approach to distinguishing the features of the administrative procedure of state registration of civil status acts has been improved, in particular such as: implementation of the competence of relevant state executive bodies, consideration and resolution of individual administrative cases in the field of state registration of civil status acts, adoption of civil status acts, which involves the issuance of relevant certificates on state registration.

A provision has been developed that administrative procedures for registration of civil status acts are non-jurisdictional, i.e. positive in nature, initiated by the applicant by submitting an application of the prescribed format to the relevant administrative body.

The content of the presumptions of paternity and motherhood and the peculiarities of their enforcement in current international and domestic legislation, as well as the procedure for refuting such presumptions, are substantiated.

It has been proven that the state registration of the determination of the child's parentage is a legal procedure that ensures the implementation and protection of civil, family, social and inheritance rights and enables both the child and his mother and father to enjoy all the guaranteed opportunities and privileges. The determination of the child's origin can be carried out both administratively and judicially, depending on the fact of the birth of the child in or out of wedlock and the will of the parents regarding the recognition of such a child.

The peculiarities of the procedure of voluntary recognition of paternity regarding a child born to parents who are not married to each other are highlighted. In particular, it was established that the submission of a joint statement by the parents on the recognition of paternity is an extrajudicial (administrative) way of confirming the origin of the child, which consists in the expression of the will of the person who considers himself the father.

The state registration of birth, which is a formal administrative procedure with a specified deadline for its implementation – no later than one month from the day of the child's birth, was studied. As a general rule, state registration of birth is carried out by the DRACS bodies at the place of birth of the child or at the place of residence of his or her parents or one of them, however, during the martial law, full extraterritoriality was introduced, which provides for the possibility of applying to any body in the system of DRACS bodies.

Attention is drawn to the fact that, as of today, the legislation establishes an out-of-court procedure for establishing the fact of birth and death in the temporarily occupied territories, which provides that applications for registration must be accepted for consideration by the DRATS authorities if the applicants have documents confirming these legal facts, even , if these documents were issued by the occupying power. In case of refusal of the DRATS body to carry out the state registration of the mentioned acts of civil status, such refusal should be considered

as inaction of the authority and may be appealed in the order of administrative proceedings.

The need to implement the principle of extraterritoriality in the current legislation is substantiated, which consists in the possibility of submitting applications for the registration of civil status acts, as well as applications for the renewal or annulment of civil status act records to any entity providing the specified services on the territory of Ukraine at the request of the applicant.

The features of the administrative procedure for state marriage registration during martial law are highlighted, which are characterized by shortening the terms of consideration of marriage applications, the possibility of submitting applications online and through a representative, and conducting marriage registration in video conference mode.

It is proposed to grant the authority to register and dissolve marriages to local self-government bodies and notaries, regardless of the place of residence of the bride and groom or the spouses or one of them at their own choice.

The need to grant powers regarding the state registration of gender change to the bodies of the State Migration Service, as well as the introduction of a pilot project regarding the registration of name changes by the State Migration Service with the aim of approving the principles of the service state and ensuring the implementation of European integration processes in the field of providing administrative services regarding the state registration of acts of civil status, is substantiated.

The foreign experience of administrative and legal regulation was studied and it was proved that all foreign countries, depending on the legally established form of marriage, can be divided into three groups: 1) marriage is registered exclusively in state authorities; 2) marriage is registered by state authorities and religious communities; 3) marriage is registered exclusively in a religious form.

It is noted that in order to improve and develop the institution of state civil status registration, as well as the effective functioning of state civil status registration bodies in Ukraine, it is important to take into account the peculiarities of the country's historical development, the formation of the legal system, customary law;

it is also relevant to pay attention to the experience of foreign countries in the field of reforming the system of state registration of acts of civil status.

It is emphasized that during the period of martial law, all administrative procedures in the field of state registration of acts of civil status need to be improved and amended.

Key words: administrative procedure, administrative services, administrative support, electronic public services, decentralization, electronic government, digitalization, registration procedure, state registration of civil status acts, civil status acts, marriage registration, divorce, birth, parentage.

Список опублікованих праць за темою дисертації,

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Nataliya Felikissimivna Mentukh, Oksana Romanivna Shevchuk, Verbitska Mariana Vasylivna, Kuz Tetiana Volodymyrivna. Ensuring Information Security: Comparative Legal Aspect. *Central European Management Journal*. 2023. № 31(3). P. 74-87. URL: https://journals.kozminski.cem-j.org/index.php/pl_cemj/article/view/917.

2. Кузь Т. В., Шевчук О. Р. Правове забезпечення інформаційної безпеки процесу надання електронних адміністративних послуг. *Актуальні проблеми правознавства*. 2021. № 1. С. 59-65. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/42032/1/%D0%A8%D0%B5%D0%B2%D1%87%D1%83%D0%BA%20%D0%9E.pdf>.

3. Шевчук О. Р., Кузь Т. В. Порядок державної реєстрації шлюбу в Україні та державах-членах ЄС: порівняльно-правовий аспект. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція»*. 2021. № 51. С. 42-45. URL: <https://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc51/0.pdf>.

4. Кузь Т. В. Адміністративно-правове забезпечення процесу встановлення (визнання) батьківства в Україні та державах-членах ЄС:

порівняльно-правовий аспект. *Право і суспільство*. 2022. № 2. С.150-157. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2022/2_2022/23.pdf.

5. Кузь Т. В. Фактичні шлюбні відносини та проблеми захисту прав їх учасників. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. 2022. № 2 (46). С. 250-255. URL: <https://kelmczasopisma.com/ua/viewpdf/8621>.

6. Кузь Т. В., Шевчук О. Р. Поняття та особливості адміністративно-правового забезпечення громадського контролю державної реєстрації актів цивільного стану. *Право і суспільство*. 2022. № 6, С. 187-192. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2022/6_2022/28.pdf.

7. Kuz T. Administrative and legal provision of public control of state registration of civil status acts. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*, 2022. № 6 (50). С. 219-224. URL: <https://kelmczasopisma.com/en/viewpdf/9496>.

8. Шевчук О. Р., Кузь Т. В. Інституційне забезпечення процесу державної реєстрації актів цивільного стану: адміністративно-правовий аспект. *Наукові перспективи*. 2024. № 1 (43). С. 753-761. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/8832>

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

9. Кузь Т. В. Зарубіжний досвід організації діяльності органів юстиції регіонального рівня та можливість його використання в Україні. *П'ятдесят перші економіко-правові дискусії*: матеріали Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., м. Львів, 2020. С. 59-62.

10. Кузь Т. В. Забезпечення інформаційної безпеки процесу надання електронних адміністративних послуг: адміністративно-правовий аспект. *Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід*: матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Тернопіль, 16-17 квітня 2021 р.). Тернопіль, 2021. С. 69-71.

11. Кузь Т. В. Нормативно-правове забезпечення інформаційної безпеки в процесі організації та надання адміністративних послуг в Україні. *National security in modern world. Legal, technological and social communication aspects*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., Елк, 2021. Р. 81-88.

12. Кузь Т. В. Правове забезпечення реєстрації актів цивільного стану в умовах воєнного стану. *Російсько-українська війна: право, безпека, світ: матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Тернопіль, 29 квітня 2022 р.). Тернопіль, 2022. С. 79-81. URL: <http://confuf.wunu.edu.ua/index.php/confuf/article/view/891>.

13. Кузь Т. В. Правове забезпечення застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні. *Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний довід: матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Тернопіль, 28 квітня 2023 р.). Тернопіль, 2023. С. 105-107.

14. Кузь Т. В. Особливості інтеграції послуг у сфері державної реєстрації актів цивільного стану через центри надання адміністративних послуг. *Публічна служба і адміністративне судочинство: проблеми та перспективи: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф.* (м. Тернопіль, 12 травня 2023 р.). Тернопіль, 2023. С. 110-113. URL: https://dpu.edu.ua/images/2023/Photo_dlya_novyn_2023/Kafedra%20publichnogo%20prava/Materiali%20konf_12.05.2023%20Pravo%20v%20umovah%20voennogo%20stanu%201.pdf.

15. Кузь Т. В. Механізм інтеграції послуг у сфері державної реєстрації актів цивільного стану через центри надання адміністративних послуг: теоретичний та практичний аспект. *Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна візія та виклики глобалізації: матеріали XX Міжнар. наук.-практ. конф. молод. вчених* (м. Тернопіль, 19 травня 2023 р.). Тернопіль, 2023. С. 967-971. URL: <https://mail.google.com/mail/u/0/?tab=rm&ogbl#starred?projector=1>.